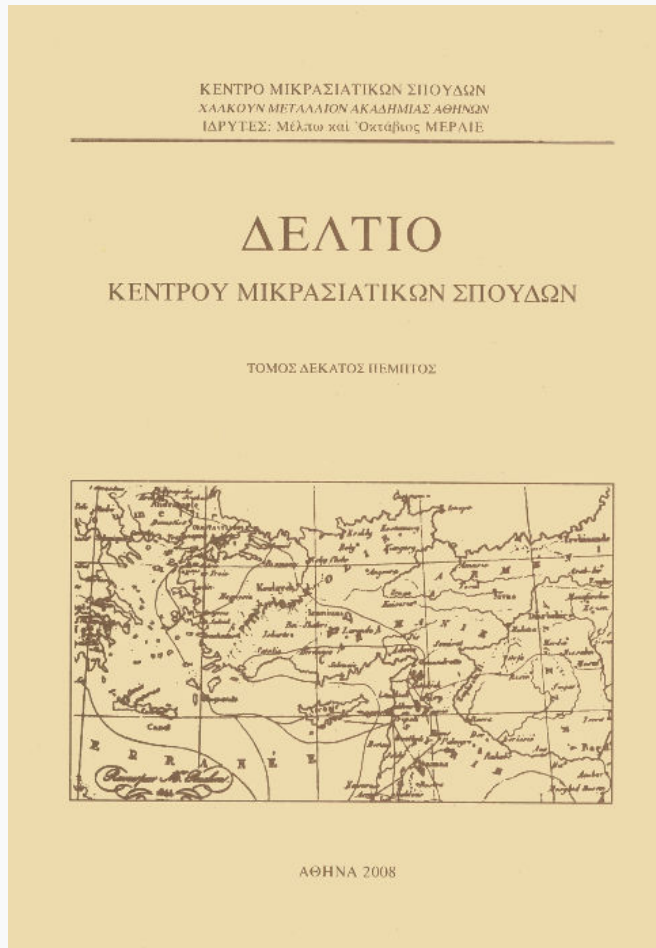

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 15 (2008)

Ερμόλαος Ανδρεάδης: (Κωνσταντινούπολη 1910-Αθήνα 2004)

Ηλέκτρα Ε. Ανδρεάδη

doi: [10.12681/deltiokms.269](https://doi.org/10.12681/deltiokms.269)

Copyright © 2015, Ηλέκτρα Ε. Ανδρεάδη

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

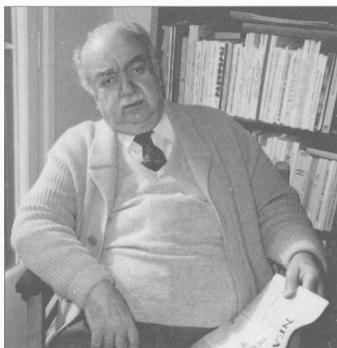
Βιβλιογραφική αναφορά:

Ανδρεάδη Η. Ε. (2008). Ερμόλαος Ανδρεάδης: (Κωνσταντινούπολη 1910- Αθήνα 2004). *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 15, 439–455. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.269>

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΕΣ

ΕΡΜΟΛΑΟΣ ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ
(Κωνσταντινούπολη 1910 - Ἀθήνα 2004)

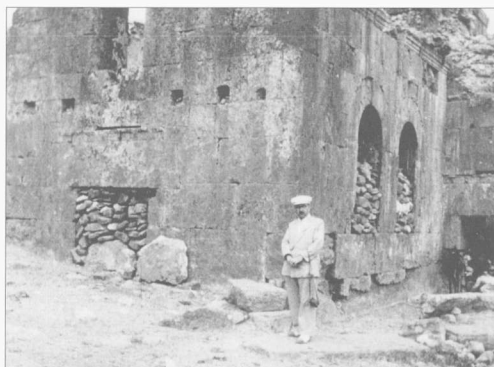
Ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης, ἀπὸ τοὺς παλαιότερους συνεργάτες τῆς Μέλπως Μερλιέ, ὑπηρέτησε στὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν ἀπὸ τὸ 1949 ὡς τὸ 1979. Εἶχε γεννηθεῖ τὸ 1910 στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἔζησε ὡς τὸ 1922, ὅποτε ἐγκαταστάθηκε μὲ τὴν οἰκογένειά του στὴν Ἀθήνα. Οἱ γονεῖς του εἶχαν ζήσει τὰ παιδικὰ τους χρόνια στὴν Καππαδοκία, ὁ πατέρας του στὴν Καρβάλη (Γκέλβερι, σημερινὸ Γκιουζέλ Οὐρ)· ἐκεῖ εἶχε γεννηθεῖ τὸ 1685 ὁ γενάρχης

τῆς οἰκογένειας Ἀνδρέας) καὶ ἡ μητέρα του στὴ Νεάπολη (Νέβσεχι). Παρόλο ποῦ καὶ οἱ δύο αὐτὲς χριστιανικὲς κοινότητες ἦταν τουρκόφωνες καὶ τὰ ἑλληνικά ἀκούγονταν μόνον στὸ σχολεῖο καὶ στὴν ἐκκλησία, οἱ γονεῖς του μιλοῦσαν πολὺ στρωτὰ καὶ καθαρὰ ἑλληνικά. Ὁ πατέρας του Ἀχιλλέας συνεργαζόταν μὲ διάφορες ἐφημερίδες τῆς Κωνσταντινούπολης, συνήθως μὲ ψευδώνυμα λόγω τοῦ πατριωτικοῦ περιεχομένου τῶν γραφομένων του. Γνώριζε ἀρχαῖα ἑλληνικά καὶ λατινικά, καὶ μιλοῦσε καὶ ἔγραφε πολὺ καλὰ τὰ γαλλικά. Ἴσως σ' αὐτὸν ὀφείλεται καὶ ἡ στρωτὴ, ἀτέριπτη, εὐχάριστη γλῶσσα ποῦ χρησιμοποιοῦσε γράφοντας ὁ Ἐρμόλαος τόσο στὰ ὁδοπορικὰ του καὶ στὰ δελτία μετάφρασης, ὅσο καὶ στὶς πολυάριθμες λογοτεχνικὲς μεταφράσεις του.

Ἐνα ἄλλο προσόν του, εἰδικὰ γιὰ τὴ συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ Μικρασιάτες, ἦταν καὶ ἡ ἄριστη γνώση του τῆς τουρκικῆς γλώσσας, χάρις στὴν ὁποία μποροῦσε νὰ ἔχει ἄμεση ἐπικοινωνία μὲ τοὺς τουρκόφωνους Μικρασιάτες πρόσφυγες ποῦ ζοῦσαν στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς Τούρκους στὶς ἀποστολές του στὴν Καππαδοκία (1951, 1952, 1959) καὶ στὸν Πόντο (1963).

*Καππαδοκία, Γκέλβερι, 1959. Ἀντίρογλον μαχλεσί, ὁ μαχαλάς τῶν Ἀνδρεάδηων.
Δεξιά, τὸ σπίτι ὅπου γεννήθηκε ὁ πατέρας τοῦ Ἐρμόλαου Ἀχιλλέας
(ἀρχεῖο Ἡλέκτρας Ἀνδρεάδη).*

*Ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης στὸ Σιβρίχισαο, μπροστὰ στὴν ἐκκλησία
τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα τὸν Ἰούλιο τοῦ 1951 (ἀρχεῖο Ἡλέκτρας Ἀνδρεάδη).*

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΑΝΤΑΓΑΓΗΣ

ΕΚΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Τῆς Κοινότητος Καρπυμίου τῆς Εσχλ. Ἐπαρχίας

ΠΡΑΞΙΣ

Ἀριθ. πρωτ. Δηλώσεως 10084

Χρονολογία πρωτ. Δηλώσεως 28.9.28

Ἀριθ. πράξεως 160

Ὁνοματεπώνυμον δηλοῦντος Ερμούλαου Ἐπιφάνη

Τόπος κατοικίας του καὶ ἐπάγγελμα ὅπου ἔχει αὐτοῦ

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Καταβλήθη ἡ ἐπί τὸν ὀμιλῶντα ἑξῆς ἀποδείξεως ἀποδείξεως ἕνεκεν ἡ ἀποδείξεως του, ἐπὶ ὀφ. Ἐπ. φ. 109

Ἐπιφάνη 11/160

Ὁρολογίας 109 1/4 24.240 90

Συνολικῆς ἐπί τῶν ὀφ. 136.240 90

τὸν Ἐπιφάνη ἐπὶ ἀποδείξεως διαμοιρῶντο 100

Ἐν Ἀθήναις τῇ 28-5-1928

Λειτουργοὶ 20

Τὸ ἔγγραφο τῆς Ἐκτιμητικῆς Ἐπιτροπῆς μετὰ τὸ ὅτι ἀναγνωρίζεται ὅτι ἡ ἀκίνητη περιουσία ποῦ ἐγκατέλειψε ὁ Ἀχιλλεὺς Ἀνδρεάδης (πατέρας τοῦ Ἐρμούλαου) στὴν Κωνσταντινούπολη ἀνέρχεται σὲ 4.500 χρυσὲς λίρες Τουρκίας (ἀρχεῖο Κ.Μ.Σ.).

*Εν Παρατί Κωνσταντινούπολη σήμερα, τὴν 22^{ην} τοῦ μηνὸς
Ιανουαρίου τοῦ ἔτους 1925 ἢ κατὰ τὰ ἀρθρα 9 καὶ 10
 τοῦ ἀπὸ 13 Ἀπριλίου 1925 ψηφίσματος τῆς Δ' τῶν Ἑλλήνων Συνε-
 λεύσεως «περὶ ἰδρύσεως Διοικητικῶν Ἐπιτροπῶν πρὸς ἔλεγχον τῶν δη-
 λώσεων ἐγκαταλειφθησῶν ἐν Τουρῶν περιοσιῶν ὑπὸ ἀνταλλαξίμων
 ὁμογενῶν καὶ καταβολῆς ποσοστού» συσταθεῖσα ἐκτιμητικὴ Ἐπιτροπὴ
 τῆς Κοινοῦτης Κωνσταντινούπολη συγκειμένη ἐκ τοῦ Προέδρου
 αὐτῆς Γ. Καλλιμάδα τῶν μελῶν Γ. Σαραντῆ
Π. Καραγιάννη
 παρισταμένου καὶ τοῦ Γραμματέως Β. Καραγιάννη

Συνελθοῦσα ἐν Κωνσταντινούπολη ὁρισθέντος τόπου
 συνεδριάσεων, ἵνα ἐξακορῶσθῃ καὶ ἐκτιμῆσθῃ τὴν παρὰ τοῦ ὡς ἄνω
 δηλούντος παρισταμένου ἀποφορέως ἐνώπιον αὐτῆς
ἐκαρροποιούμενου ὑπὸ τοῦ παρισταμένου πληρεξουσίου καὶ ἀντιλήτου αὐτοῦ
ἐγκαταληφθεῖσαν
 ἐν Κωνσταντινούπολη τῆς Τουρκίας καὶ ἠτὴν καὶ ἀκίνητον
 ἰδιοσύστην καὶ καθορίσῃ τὸ ἐλάχιστον ποσοῦν, τὸ ὅποιον οὗτος
 δικαιούται νὰ λάβῃ καὶ

ἠλοῦσα ὑπ' ὄψιν
 τὴν ἀπὸ 22.9.25 δήλωσιν τοῦ εἰρημένου, μετὰ τῶν
 προσηρημένων αὐτῇ ἢ προσαχθέντων ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἢ πληρεξουσίου
 ἐγγράφων κυριότητος

τὰς πληροφορίας, ἃς ἔλαβε παρὰ

καὶ στηριζομένη κυρῶς εἰς τὰς προσωπικὰς γνώσεις καὶ τὴν ἀντιλήψιν
 τῶν μελῶν τῆς

Σκεφθεῖσα

Ἐπειδὴ ἡ ἐξέτασις τῆς εἰρημένης δηλώσεως ἀνηκούσης εἰς ἀνταλ-
 λάξιμον δικαιοῦχον ὁμογενῆ, βιάγεται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς
 Ἐπιτροπῆς καὶ δέον νὰ γίνῃ τύποις δεκτὴ,
 Ἐπειδὴ τὸ περιεχόμενον τῆς δηλώσεως, τὰ προσαχθέντα ἐγγράφα, αἱ

*Ἡ δευτέρα σελίδα τοῦ ἐγγράφου τῆς Ἐκτιμητικῆς Ἐπιτροπῆς.

ληφθείσαι πληροφορίες, αι καταθέσεις τών μαρτύρων και η προσωπική γνώσις τών μελών της, άρκούντως έμβόρυσαν τήν πεποιθήσιν παρά τήν Έπιτροπή ότι άνώτερος και έν τή δηλώσει φερόμενος δικαιούχος Γιαννάς Γκιμαλάς έγκατέλειπεν έν Τουρκία άκίνητον μόν περιουσίαν άξίας τοβλάχιστον λιρών χρυσών Τουρκικών 4.500, κινητήν δέ περιουσίαν άξίας λιρών χρυσών Τουρκικών .....

Διά ταύτα

Άσχερήν ^{έν τω} ~~έν τω~~ τήν από 25.9.21 δήλωσιν του Γιαννάς Γκιμαλάς όρίζει και έκτιμά προσωρινώς τήν άξία της παρ' αυτού εγκαταλειφθείσης άνω περιουσίας, της μόν άκινήτου εις λίρας Τουρκίας χρυσάς Λισσάρα Γιαννάς Γκιμαλάς 4.500

της δέ κινητής εις λίρας Τουρκίας χρυσάς .....

ήτοι έν συνόλω εις λίρας Τουρκίας χρυσάς .....

Λισσάρα Γιαννάς Γκιμαλάς 4.500

Ο Πρόεδρος
.....

Ο Γραμματέας
Τα μέλη
.....
.....

Κληρονομικά ή συνδιοκτησίας μερίδια
.....
.....
.....

Η τρίτη (τελευταία) σελίδα του έγγραφου της Έκτιμητικής Έπιτροπής.

Τὴν δὴλωσιν αὐτὴν θὰ κάμουν ὅσοι ἔχουν ὑποβάλλει ἐγκαλεῖρας δὴλωσιν ἀποζημιώσεως εἰς τὰς ὑπηρεσίας ἀνταλλαγῆς, ὡς καὶ ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους αἱ ἐκτιμητικαὶ ἐπιτροπαὶ ἐπεδικάσαν ποσὰ λόγῳ συγκληρονομίας ἢ συνδιοκτησίας.

ΥΠΕΥΘΙΝΟΣ ΔΗΛΩΣΙΣ

Ὄνοματεπώνυμον τοῦ δηλοῦντος (ἐλογράφῳ) Κωνσταντῆς Σπυρίδης τοῦ Ἐπιφάνου

Τόπος καταγωγῆς: πόλις ἢ χωριὸν Καρθαίου τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἐπαρχίας Ἰωνίου

Πρὸ κατοικεῖαι σήμερον μονίμως ἐθελῶν, πόλις χωριὸν, συνοικία ἀκριβῆς διαθέσεως, δόξ, κρημός, τετραγώνου συνοικισμοῦ κλπ. Ἰωνία Ἰλιουπόλις

Ὁ ὑπογεγραμμένος δηλῶ ὑπευθύνως καὶ ἐν γνώσει τῶν συνεπειῶν τοῦ Νόμου περὶ ψευδοῦς δηλώσεως, ὅτι ἀπὸ τριμήνου διαμένει μονίμως ἐν Ἀργαροῦν τοῦ Νομοῦ ἢ Ὑπαιτίας Ἰ. Μανθουλάκης καὶ ὅτι ἐὰν εἴμαι σήμερον ὁπωσδήποτε ἐγκατεστημένος ἀγροτικῶς τόσο ἐγὼ, ὅσον καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας μου (σύνταγο:—ἀνήλικα τέκνα).

Ἐν Ἀργαροῦν τῇ 3 Ἀπριλίου 1926

(ὁπογραφή)

(θὰ εἶναι ἀγραμμάτους δύο μάρτυρες)

ΒΕΒΑΙΩΣΙΣ ΤΗΣ ΑἸΤΤΝΟΜΙΚΗΣ ΑΡΧΗΣ Η ΤΟΥ ΕΠΟΠΤΟΥ ΤΟΥ ΣΥΜΜΟΥ

Ὁ ὑπογεγραμμένος Κωνσταντῆς τοῦ Ἐπιφάνου ἰστονομικὸς τμήματος ἢ σταθμὸς Ἰλιουπόλις (2)

ἢ ΕΠΟΠΤΗΣ ὑπάλληλος τῆς Ε. Α. Π. ἢ Ὑπουργ. Προνοίας βεβαίω ἐστὶ ἐθελῶν πρόσφυξ Ἰωνία Ἰλιουπόλις ἀπὸ τριμήνου καὶ ἐνταῦθα διαμένει μονίμως εἰς Ἰωνία Ἰλιουπόλις

Ἐν Ἰλιουπόλις τῇ 3 Μαΐου 1926

Τ. Σ. (ὁπογραφή)

ΒΕΒΑΙΩΣΙΣ ΕΠΟΙΚΙΣΤΙΚΗΣ ΑΡΧΗΣ

Βεβαιώμενος ὑπευθύνως ὅτι ὡς ἀνωτέρω δηλῶν πρόσφυξ καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του δὲν εἶναι ὁπωσδήποτε ἀποκατεστημένοι ἀγροτικῶς ἐν τῇ κατ' ἑμᾶς ἐποικιστικῇ περιφερείᾳ, συμφέρωνται ταῖς κάτωθι ὁδηγίαις.

Ἐν _____ τῇ _____ 1926

Ὁ Διευθυντὴς ἢ Προϊστάμενος τοῦ Ἐποικιστικοῦ Γραφείου

Τ. Σ. (ὁπογραφή)

ΠΡΟΣΟΧΗ. Διαβάστωτε τὰς ὁδηγίας.

1. Τὴν δὴλωσιν αὐτὴν ἔμας συμπληρωθῆ καὶ ἐπισημορωθῆ θὰ τὴν καταθέσῃ εἰς τὸ πληροτέρον Γραφεῖον Ἀνταλλαγῆς ἢ ἐν δὲν ὑπάρχῃ τοῦτο ἐν τῇ Ὑπαιτίᾳ ἢ τῇ Ἀιττονομικῇ Ἀρχῇ.
2. Οἱ πρόσφυγες δικαιοῦσι ὅτι ὅποιοι κατοικοῦν μονίμως εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸν Παρισὶ καὶ Πρόστυμα εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Ἐπευθύνῃ δὴλωσιν τοῦ Ἀχιλλῆα Ἀνδρεάδου (πατέρα τοῦ Ἐρμούλου) ποῦ συνόδευε τὴν «Δήλωσιν ἀποζημιώσεως» του πρὸς τὶς ὑπηρεσίας Ἀνταλλαγῆς (ἀρχεῖο Κ.Μ.Σ.).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΟΠΟΙΑΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΠΑΝΤΗΤΗ ΗΥΠΕΥΘΥΝΩΣ Ο ΠΡΟΣΪΩΝ

Πόσας δηλώσεις εγκαταληθήσεως περιουσίας έχετε υποβάλει εν Έλλάδι εις τας υπηρεσίας τής ανταλλαγής και ποιοί είναι οι αριθμοί του πρωτοκόλλου αὐτῶν.

Μία ἐπ' ἀριθμ. πρωτοκόλλου 10.687

Τόπου εγκαταληθήσεως περιουσίας δια τήν ἐποί-
αν έχετε υποβάλει χωριστῶν δηλώσεων.

Κορινθιακῶν

Από ποῶν ὑποκατάστημα τής Έθνικῆς Τρα-
πέζης θέλατε να πληρωθῆτε;

Ἐθνικὴ Τράπεζα Ἑλλάδος

ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΙΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΣ

Β. Γ. Γεωργίου Κωνσταντίνου

Ἄριθ. πράξεως Πρωτοβαθμίου Ἐπιτροπῆς 160 Ἄριθ. πράξεως Δευτεροβαθμίου Ἐπιτροπῆς

Ἐπιδικασθῆν ποσὴν		Πληρωθῆν ποσὴν	
Ἰολογράφως	Ἀριθμητικῶς	Ἰολογράφως	Ἀριθμητικῶς
Πρωτοβαθμῶς		Πρωτοβαθμῶς	
Δευτεροβαθμῶς		Δευτεροβαθμῶς	

Ε Π Ρ Η Θ Η

Ἐν _____ τῆς _____ 1926

Ὁ Διευθυντῆς Ἀνταλλαγῆς.

ἰκόνη (πῆλον), Πάτρας, Κόρινθος, Ἄργος, Σπάρτην, Γόλιον, Τρίπολιν, Σόρων, Κέρκυραν, Κεφαλληνίαν, Ζάκυνθον και ἐν γένει εἰς κάθε πειρομέναν ἴστω δὲν ἐνεργήσῃ ἀγροτικῆς ἐγκατάστασις προσφύγων ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἐποικισμοῦ ἢ τὴν Ἐπιτροπὴν Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων, θὰ ἐπιτήσουν τὴν βεβαίωσιν ΜΟΝΟΝ τῆς Ἀστυνομικῆς Ἀρχῆς ἢ τοῦ Ἐπιστάτου Συνακιερῶν.

Ὅσοι οἱ λοιποὶ και ὅσοι εἰσοὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μακεδονίαν (πλὴν πῆλων Θεσπρονίης) Θράκην, Λέσβον, Δῆμιον, Χίον, Κρήτην, Θεσσαλίαν, Πρέβεζαν κλπ. θὰ πέρουν τὴν βεβαίωσιν τοῦ Γραφείου Ἐποικισμοῦ.

3. Ἀγροτικῶς ἐγκαταστημένοι εἶναι ὅσοι καλλιεργοῦν ἐπὶ γαῶν δοθεισῶν εἴτε ἀπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως εἴτε ἀπὸ τοῦ Κράτους, ἢτοι ἐπὶ ἀγρῶν, ἢ ἀμπελοῦ, ἢ ἐλαιῶνος, ἢ λαχανοκλήσεω ἢ κήρυτων ἐλακοκμημάτων ἢ ἀμπελόων και ἐν γένει φυτειῶν ὡς π. χ. ἐν Λέσβῳ ὡς και οἱ λαθόντες βοσκὴν μετὰ ἀριθμοῦ ζῶων.

4. Δὲν θεωροῦνται ἀγροτικῶς ἐγκαταστημένοι ὅσοι ἀπλῶς ἐστῆλησαν εἰς ἐκε κτήμα χωρὶς ζῶων καὶ ἠμποροῦσαν να καλλιεργήσουν ἐν ὁμοιότητι λέγον.

5. Θεωροῦνται ἀγροτικῶς ἐγκαταστημένοι και συνισπὸν δὲν θὰ κῆμουν τὴν παροῦσαν δηλώσιν ὅσοι διαμένοντες εἰς πῆλον ἢ γαῶν και ἀποκόντες ἀποκλῶν ἐπάγγελμα π.χ. βάρητος κλπ. ἔχουν παρὰ συγγένους και ἀγροτικὴν κληροῦ ἴστω και μεσιωμένον.

6. Προσέφατε να δηλώσῃτε ὡς τόπον καταγωγῆς τῶ γαῶν, ἢ πῆλον ὅπου ἐγγράφατε ὅτι κατάγεις εἰς τὴν δηλώσιν ἀπο-
κνημώσεως. Ἐπίσης να γράψῃτε τὰ ὄνα ὀνόματα μετὰ τὰ ὅποια ἔχετε κῆμαι τὴν πρώτην δηλώσιν ἀποκνημώσεως.

7. Θεωροῦνται ὡς ἀστικῶς ἐγκατασταθέντες οἱ ζῶντες πιστοποιητικῶν τοῦ τίως Κτηματικῶ Γραφείου Θεσπρονίης ἀγοράσαντες οἰκίωπα τῆς κασίτης ζῶνης και συνισπὸν ὅσοι δὲν θὰ λάβουν προκαταβολὴν οὐτε θὰ κῆμουν δηλώσιν.

Τὸ μεγάλο του ὄμως χάρισμα ἦταν ὁ ἐνθουσιασμός του καὶ ἡ πίστη του στὴ δουλειά του, καθὼς καὶ ἡ ἀμεσότητα καὶ ἡ φιλικότητα μὲ τὴν ὁποία προσέγγιζε τοὺς πληροφορητές. Κέρδιζε ἀμέσως τὴν ἐμπιστοσύνη τους μὲ τὴ γλυκύτητα καὶ τὴν ἡρεμία του, τὴν κατανόηση γιὰ τὶς δύσκολες συνθήκες καὶ τοὺς καημοὺς τῆς προσφυγιάς. Πλησίαζε ὀλόκληρη τὴν οἰκογένεια καὶ ἀφουγκραζόταν τὰ βάσανα καὶ τὰ παράπονά τους, ἐνῶ οἱ τσέπες του ἦταν πάντα γεμάτες ἀπὸ καραμέλες καὶ σοκολάτες γιὰ τὰ παιδάκια. Κατόρθωνε ἔτσι νὰ ἀποκομίζει θησαυροὺς πληροφοριῶν γιὰ τὶς παραδόσεις καὶ τὶς δοξασίες τῶν προγόνων τους. Ἀλλὰ καὶ κοινοτικά ἔγγραφα, σφραγίδες καὶ ἄλλα κειμήλια τῶν κοινοτήτων κατάφερνε νὰ τοῦ ἐμπιστευτοῦνται γιὰ λογαριασμό τοῦ Κ.Μ.Σ. Γράφει σχετικὰ ἡ Ματούλα Ρίζου-Κουρουπού στὸ ἀφιέρωμα στὸ Κέντρο τοῦ περιοδικοῦ *Ἐπτά Ἡμέρες* τῆς ἐφημερίδας *Ἡ Καθημερινή*, 2 Ἰουνίου 2002, σ. 12: «Πρωτεργάτης ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης ποῦ ἦταν ἰκανότατος στὸ νὰ ξετρυπώνει μπαούλα καὶ νὰ ἀνακαλύπτει ἔγγραφα, φερμάνια, φωτογραφίες. Φαίνεται εἶχε ἓνα ἰδιαίτερο χάρισμα νὰ τοὺς ἐξηγεῖ μὲ ἀπλὰ λόγια τί σημαίνουν αὐτὰ τὰ ἔγγραφα γιὰ τὴν Ἱστορία».

Στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Κ.Μ.Σ. βρῖσκονται ὅλα αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα ἀλλὰ καὶ τὰ περιγραφικότερα ὀδοιπορικά του (ποῦ θὰ ἄξιζε νὰ δημοσιευτοῦν αὐτοτελῶς), τὰ λεπτομερῆ, ἀποκαλυπτικά γιὰ τὴ ζωὴ τῶν προσφύγων, δελτία μετάβασης, καθὼς καὶ τὰ λαογραφικὰ στοιχεῖα ποῦ συνέλεγε στὶς πολυάριθμες ἀποστολές του, τόσο στὶς διάφορες προσφυγικὲς συνοικίες τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Πειραιᾶ (Καισαριανή, Κοκκινιά, Ν. Ἰωνία, Ν. Χαλκηδόνα, Ν. Σμύρνη, Ταμπουρία, Μπραχάμι, Δουργούτι, Ν. Φιλαδέλφεια, Ν. Ἐλβετία, Βύρωνα κ.ἄ.), ὅσο καὶ στὶς διασκορπισμένες σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα προσφυγικὲς κοινότητες (Μακεδονία, Θράκη, Θεσσαλία, Ἠπειρο, Πελοπόννησο, Εὐβοία, νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου)¹.

Τὸ ὕλικό αὐτὸ συμπληρῶνουν οἱ καλλιτεχνικὲς, ἐκφραστικὲς φωτογραφίες του, ποῦ ἀποκαλύπτουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ταλέντο του, καὶ τὴν ἀνθρώπινη

1. Στὸ σύνολο τοῦ Ὑλικοῦ Προφορικῆς Παράδοσης τοῦ Ἀρχείου τοῦ Κ.Μ.Σ. ἡ συμβολὴ τοῦ Ἐρμόλαου Ἀνδρεάδη συνίσταται σὲ 11.124 σελίδες: *Ὁ τελευταῖος Ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐκθεση τοῦ ἔργου τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν 1930-1973*, Ὁργάνωση, συγγραφή τοῦ Καταλόγου: Octave Merlier, Ἀθήνα 1974, σ. 104 (Βιθυνία) 1.210 σελίδες, σ. 113 (Μυσία) 923 σελίδες, σ. 118 (Αἰολίδα) 229 σελίδες, σ. 124 (Ἰωνία) 298 σελίδες, σ. 131 (Λυδία) 862 σελίδες, σ. 142 (Παμφυλία) 351 σελίδες, σ. 145 (Κιλικία) 38 σελίδες, σ. 148 (Πισιδία) 573 σελίδες, σ. 150 (Φρυγία) 678 σελίδες, σ. 157 (Λυκαονία) 493 σελίδες, σ. 198 (Παφλαγονία) 175 σελίδες, σ. 203 (Πόντος) 5.294 σελίδες.

*‘Ο Έρμόλαος Άνδρεάδης στο Πλατύ με Φαρασιώτες πληροφορητές, Άπριλις 1957
(ἀρχείο Ηλέκτρας Άνδρεάδη).*

ζεστασιά με την όποια αντιμετώπιζε τη δουλειά του και αποτυπώνουν έναν ολόκληρο κόσμο σε μιá μοναδική στιγμή της ελληνικής ιστορίας².

Άπό τó 1949 ó Έρμόλαος Άνδρεάδης γίνεται τακτικός συνεργάτης τού Κ.Μ.Σ. Τó Κέντρο τότε στεγάζεται στο Γαλλικό Ίνστιτούτο και επιχορη-

2. Στην Έκθεση τού Κ.Μ.Σ. (στό ίδιο, σποραδικά) έκτέθηκαν περίπου 110 φωτογραφίες τού Έρμόλαου Άνδρεάδη. Ένα μικρό δείγμα τών φωτογραφιών του δημοσιεύθηκε πρόσφατα στην έκδοση τού Κ.Μ.Σ. και τής έφημ. *Τά Νέα, Γιώργος Σεφέρης. Τρείς μέρες στά μοναστήρια τής Καππαδοκίας*. Στίς φωτογραφίες αυτές μπορεί νά διακρίνει κανείς τήν άγάπη του και τó ενδιαφέρον του γιά τούς άπλους ανθρώπους στίς καθημερινές τους άσχολιες (Χαλκωματάδικα τής Καισάρειας 1959, Παλαιοβιβλιοπώλης στην Καισάρεια 1959, Διάβαση τού ποταμού Άλυ 1963, Υφάντρες χαλιών και Τούρκοι άγριοπλάστες στό Άβανός 1953, Ή άγορά τής Καισάρειας 1959). Ή συμβολή του στην Έκθεση αύτή δέν περιορίστηκε μόνον στην παρουσίαση τών φωτογραφιών του (πού άποτελούσαν άλλωστε μικρό μέρος άπό τó σύνολο πού κατέθεσε στη φωτογραφοθήκη τού Κ.Μ.Σ.), άλλα συνεργάστηκε και στην αναλυτική παρουσίαση τής έργασίας πού έγινε άπό τó

Ἀποστολή στό Πλατύ, Ἀπρίλης 1956 (ἀρχεῖο Ἡλέκτρας Ἀνδρεάδη).

γεῖται ἀπό τή γαλλική κυβέρνηση. Ἐπειδή τὰ οἰκονομικά μέσα εἶναι πενιχρά, ὁ Ἀνδρεάδης ἐργάζεται τὸ πρωὶ ὡς λογιστὴς στό Annexe Centrale τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου στὴν ὁδὸ Σίνα, ἐνῶ τὰ ἀπογεύματα καὶ πολλὲς Κυριακὲς (ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὶς ἡμερομηνίες στὰ δελτία μετάβασης) τὰ ἀφιερώνει στὴ δουλειά τοῦ Κέντρου. Στὴν ὁδὸ Σίνα, στό σπίτι τῶν Μερλιέ, γίνονται τακτικά τὰ περίφημα «φροντιστήρια», πολλὲς φορὲς ἀνοικτά, ὅπου συμμετέχουν γλωσσολόγοι, ἱστορικοί, καλλιτέχνες, ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, ὅπως ὁ Σεφέρης, ὁ Μυριβήλης κ.ἄ.

Ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης, πού σέ ὅλη του τὴ ζωὴ ἦταν ἐνθουσιώδης ἰδεολόγος, πιστεῦει μὲ ὅλη του τὴν ψυχὴ στό ἔργο του. Ἡ δουλειά του ταυτίζεται μὲ τὴν ὑπαρξή του, δὲν τὴν ξεχνάει ποτὲ ὅπου κι ἂν βρισκεται. Ἀναζητεῖ συνεχῶς μέσα ἀπὸ γνωριμίες καινούριους πληροφορητές.

Κέντρο στὶς 16 Ἐπαρχίες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας: «Τὶ συντελέστηκε ἀπὸ τὸ Κ.Μ.Σ.», *στό ἴδιο*, σσ. 50 (γενικά), 96 (Βιθυνία I), 110 (Μυσία I), 129 (Λυδία I), 147 (Πισιδία), 149 (Φρυγία I), 155 (Λυκαονία I), 215 καὶ σ. 109 (ἐπιμέλεια σελίδων προφορικῆς παράδοσης σχετικῶν μὲ μιὰ ἱστορικὴ συνέχεια).

Ζωγράφου Χαλκιδικής, Άνδαβιάλ, 1959 (ἀρχείο Ήλέκτρας Άνδρεάδη).

Σέ ὁδοιπορικὸ τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1951 ἀπὸ τὴν Καππαδοκία μιλάει γιὰ τὴν εὐλογημένη ἐκείνη ὥρα τῆς πρώτης ἐπαφῆς μετὰ τὸ Κ.Μ.Σ., ἐνῶ εἶναι χαρακτηριστικὸς ὁ τρόπος μετὰ τὸν ὁποῖο ἐκφράζεται στὸ ἴδιο κείμενο γιὰ τὴ Μικρασία:

Σκεφτόμουνα πόσος μόχθος καὶ πόσο αἶμα ἀπ' τὴν καρδιά μας χρειάζεται ἀκόμα γιὰ νὰ δώσουμε ζωὴ στὸ παγωμένο κορμί της, νὰ κάνουμε νὰ ξαναξεστάνει τὸ χνῶτο της, νὰ ξαναχτυπήσει ἢ σταματημένη καρδιά της, νὰ καταφέρουμε νὰ ξανακουστῆ ἢ βουβαμένη λαλιά της. (15.18.)

Τὰ ὁδοιπορικά τῶν ταξιδιωτῶν (ἀποστολῶν) του, καθὼς καὶ τὰ δελτία μετὰβασης (στὰ περὶχωρα τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Πειραιᾶ) εἶναι πραγματικὰ λογοτεχνικὰ κείμενα. Περιγράφει μετὰ ζωντάνια τὰ τοπία, τὶς καλύβες, τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς διαλόγους, τὰ συναισθήματα, τόσο τὰ δικὰ του ὅσο καὶ τῶν ἄλλων.

Καθισμένη σταυροπόδι στο σειδηρί της παράγκας της μιὰ ρυτιδωμένη γριουλά χτένιζε ένα χαριτωμένο δεκάχρονο, ξανθό με κοτσίδες γαλαζομάτικο κοριτσάκι. (Κοκκινιά, ΔΜ 2/13.7.)

Παρέχει πάσης φύσεως πληροφορίες που θά μπορούσαν να αξιοποιηθούν με διάφορους τρόπους: για τὰ επαγγέλματα τῶν προσφύγων, τὰ σπίνια τους, τὴν ὀμιλία τους, τὶς ἀσχολίες τους.

Τὴ βρῆκα στο σπίνι τῆς παντρεμένης κόρης τῆς, πού εἶναι δίπλα στο δικό τῆς. Καθόταν ἐκεῖ σκυφτὴ καὶ κουλουριασμένη καὶ προσπαθοῦσε νὰ βοηθήσει τὴν κόρη τῆς πού ὕφαινε πάνω στὸν ἀργαλειό μιὰ κουρελού. (Καισαριανή, 13/2/52, ΚΠ 25.)

Συναντάει τοὺς πληροφορητὲς πότε σὲ καφενεῖα, μπακάλικα, μανάβικα, καβουνάδικα, παστουματζίδικα, πότε σὲ φτωχικὲς καλύβες.

Στὴ μονοκάμαρη παραγκούλα τῆς στεγαζόταν μιὰ καινούργια ὕπαρξη: πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες ἢ νύφη τῆς εἶχε γεννήσει ἕνα ἀγοράκι... καὶ βολευτήκαμε στο στενὸ χωρὸ πού χρησιμοποιεῖται γιὰ κουζίνα. Ἐκεῖ ἢ Κελλίκ, ἢ ἀπλοϊκὴ γυναικούλα τῶν Κενατάλων, μοῦ ἀφηγήθηκε μετὸν δικό τῆς τρόπο τὴν Ἔξοδο τοῦ χωριοῦ τῆς. (Καισαριανή, 16/2/54, ΚΠ 25.)

Ἄπ' ἐκεῖ πῆγα στὴν πληροφορητρία ... Τὴ βρῆκα κλεισμένη στο μοναδικὸ δωμάτιό τῆς, τὸ κατασκότεινο, νὰ κάθεται κατάχαμα σταυροπόδι, προσπαθώντας νὰ ξεσταθεῖ στο μισοσβησμένο μαγκαλάκι τῆς ... Θέλεις, μοῦ λέει, νὰ γράψεις; Κάτσε μιὰ στιγμή ν' ἀνάψω τὴ λάμπα. Ἄναψε τὴ μικρὴ λάμπα τοῦ πετρελαίου καὶ φωτίστηκε ἡ γύμνια τῆς φτωχικῆς κάμαρας. (Πλάκα, 27/1/53, ΔΜ 2/13.7.)

Οἱ καιροὶ εἶναι δύσκολοι καὶ ἀντιμετωπίζει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ τὴ δυσπιστία τῶν πληροφορητῶν. Τὸν ρωτᾷ ἕνας πληροφορητὴς στο Μπραγάμι:

Μήπως εἶσαι, μοῦ λέει, μυστικὸς ἀστυνομικὸς; Εἶμαι καθαρὸς!
(30/12/55, ΚΠ 25),

ἐνῶ μιὰ πληροφορητρία στὴν Κοκκινιά τὸν περνᾷ γιὰ προτεστάντη προπαγανδιστῆ. (ΔΜ 2/13.7.)

Πρέπει μετὰ κάθε τρόπο νὰ ἀποκτήσει τὴν ἐμπιστοσύνη τους:

Δελτίον ταυτότητος συνεργάτου τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν
(ἀρχεῖο Ἡλέτρας Ἀνδρεάδη).

Προτοῦ ἀρχίσου τῆ δουλειᾶ προσπάθησα νά δημιουργήσω ἀτμόσφαιρα. Κουβέντιασα μαζί τους γιά τίς πατρίδες τους, γιά τήν Καππαδοκία, γιά τὸ ταξίδι μου στή Μικρασία. (Εὐγένεια, Κυριακή 13/7/53, ΔΜ 2/13.7.)

Λειτουργεῖ καί ὡς σύνδεσμος τῶν προσφύγων μέ τίς πατρίδες τους. Ὑπόσχεται στήν κ. Σοφία ἀπό τὰ Κενάταλα νά τῆς πάει τήν ἐπόμενη φορᾶ φωτογραφίες τοῦ χωριοῦ τῆς ἀπό τὸ πρόσφατο ταξίδι του. (Καίσαριανή, Κυριακή 11/11/51, ΚΠ 25.)

Στίς ἀποστολές του ἀνά τήν Ἑλλάδα καί στά ταξίδια του στήν Καππαδοκία οἱ συνθήκες εἶναι δύσκολες. Οἱ μετακινήσεις του γίνονται μέ καράβια, τρένα, λεωφορεία, φορητά, ἄλογα, μουλάρια καί πεζοπορίες ἀρεκτῶν ὁρῶν. Ὅταν νυχτώνει, ἀναγκάζεται νά διανυκτερεῖει ὅπου βροῖσεται:

Ἦλθε ἡ ὥρα τοῦ ἕπνου. Μᾶς εἶπαν ὅτι θά ἦταν προτιμότερο νά κοιμόμαστε ἐκεῖ “ἐπὶ τόπον” πάνω στό “ντάμ” [δῶμα] γιατί κάτω εἶχε φύλλους στά δωμάτια ... ([Στό Περίστρεμμα.], 15.18.)

ΚΕΝΤΡΟ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΛΠΩΣ ΜΕΡΛΙΕ

ΑΘΗΝΑ 16. 4. 56 Δευτέρα

29-31, ΟΔΟΣ ΣΙΝΑ

Πολύ αγαπητέ κύριε Άνδρεάδη μας,

Όσο καλός και ξεκουραστικός είστε από κοντά, είτε και από μακριά. Τά γραμματά σας μᾶς ἔδωσαν πολλή χαρά κι ἐπὶ πλέον θαυμάσαμε τὸν τρόπο πὸν ὀργανώνεστε καὶ δουλεύετε. Εὔχε σας.

Τώρα θὰ φτάσουν οἱ συνεργάτες, 14, γιὰ τὸ μικρὸ μας φροντιστήριο.

Όλοι μαζί χαιρετᾶμε ἐγκάρδια τὸν κ. Σαβουλίδη καὶ τοὺς συνεργάτες του, καθὼς καὶ τοὺς πολὺν ἀγαπητοὺς μας Φαρασιῶτες, Φκοσῶτες, Ἀφσαριῶτες, Κισκλήδες, Τσουχοριῶτες, Σατιλήδες,

κι ἐσᾶς, ἀγαπητέ συνεργάτη, ἰδιαίτερος,

μὲ πολλή ἀγάπη

Μέλπω Μερλιέ

Τ[ατιάνα] Millieχ

Ἄννα Χ[η]Νικολάου

Σ[οφία] Δονδολίνου

[Ζωή] Κυριτσοπούλου

Χ[αρά] Λιουδάκη

Χ[ρῆστος] Σαμουηλίδης

Μ[αρία] Νυσταζοπούλου

Γ[εώργιος] Μαυροχαλυβίδης

Τζούλια Σούλη

Ἐλ[ένη] Καρατζᾶ

Ἄγλαῖα Λουκοπούλου

Ἐλένη Γαζῆ

Ε[ugène] Dalleggio (Δαλέξιος)

συνυπογράφω !

Τὰ διάβασα κι ἐγὼ

καὶ συγκινήθηκα

καὶ εἶπα

ὅτι εἶστε

Ἐρμόλαε, τὰ γραμματά σου εἶναι ἔκτακτα. Καλὰ θὰ κάνεις νὰ τὰ στέλνεις κατευθείαν στὴν κυρία Μερλιέ. Σ' εὐχαριστῶ ἰδιαίτερος καὶ σὲ χαιρετῶ μὲ πολλή

ἀγάπη καὶ ἐκτίμηση, Ἄγλαῖα Ἀγιουτάντη

θαυμάσιος. Μὲ πολλή ἀγάπη καὶ ταπεινοσύνη. Ὁ πατρόν !

Θά μπορούσε νά πει κανείς πολλά ακόμα γιά τὸ ἔργο τοῦ Ἐρμόλαου Ἀνδρεάδη ὡς συνεργάτη τοῦ Κ.Μ.Σ., ὁ χῶρος ὅμως εἶναι περιορισμένος. Ἄς τελειώσουμε μὲ τὰ λόγια τοῦ Ὁκτάβ Μερλιέ: «Ἐνας ἀπὸ τοὺς παλιότερους, ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης, προσελήφθη τὸ 1949 σάν τακτικός συνεργάτης. Ἐξαιρετικός καὶ ἀφροσιωμένος, ἀνακάλυπτε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα, καί, συγχρόνως, φωτογραφοῦσε μὲ μεγάλη τέχνη καὶ ἐπιτηδειότητα ὅ,τι τοῦ φαινότανε πὼς εἶχε ἔθνογραφικὴ ἀξία»³.

Χαρακτηριστικὴ τῆς σχέσης τῆς Μέλπως Μερλιέ μὲ τοὺς συνεργάτες της εἶναι μία ἐπιστολὴ της (βλ. προηγούμενη σελίδα) πρὸς τὸν Ἐρμόλαο Ἀνδρεάδη, πού βρισκόταν σὲ ἀποστολὴ, μὲ τοὺς χαιρετισμοὺς τῶν συνεργατῶν καὶ σημειώματα τοῦ Ὁκτάβ Μερλιέ («πατρὸν») καὶ τῆς διευθύντριας τοῦ Κ.Μ.Σ. Ἀγλαΐας Ἀγιουτάντη. Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι ἐνδεικτικὴ τοῦ θερμοῦ οἰκογενειακοῦ κλίματος πού ἐπικρατοῦσε στὸ Κ.Μ.Σ. στὴ μυθικὴ ἐκείνη ἐποχὴ καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ γιὰ τὴ δουλειὰ πού γινόταν.

Τὸ 1970 ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸ Κ.Μ.Σ. τὸ βιβλίον πού ἔγραψε ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης μαζί μὲ τὸν Δημ. Πετρόπουλο, *Ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ στὴν περιφέρεια Ἀκσεραϊ-Γκέλβερι* (πρόλογος καὶ ἀνάλυση στὰ γαλλικὰ Μέλπως καὶ Ὁκτάβ Μερλιέ), ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο λαογραφικὸ ὕλικό πού συνέλεξε ὄλα αὐτὰ τὰ χρόνια, μαζί μὲ τὰ ὀδοιπορικά του καὶ τὰ δελτία μετάβασης βρίσκονται στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Κ.Μ.Σ. καὶ περιμένουν τὴν ἀξιοποίησή τους ἀπὸ ἄλλους μελετητές.

Μία ἄγνωστη πτυχὴ στὴ ζωὴ τοῦ Ἐρμόλαου Ἀνδρεάδη εἶναι ὅτι πολέμησε ὡς λοχίας στὸν Ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο στὴν Ἀλβανία, ὅπου τραυματίστηκε σοβαρὰ καὶ στὰ δύο του πόδια μὲ κρουσπαγήματα καὶ νοσηλεύτηκε στὸ Στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο τοῦ Λουτρακίου.

Μὲ τὸ λογοτεχνικὸ ψευδώνυμο ΕΡΜΟΣ ΑΡΓΑΙΟΣ (ἐμπνευσμένο, φυσικά, ἀπὸ τὴν πατρίδα τῶν προγόνων του, τὸ ποτάμι Ἐρμος καὶ τὸ ὄρος-ἠφραίστειο Ἀργαῖος τῆς Καππαδοκίας) ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης μετέφρασε ἀπὸ τὰ τουρκικὰ μυθιστορήματα, ποιήματα, διηγήματα καὶ θεατρικὰ (πού ἔχουν παιχτεῖ ἐπανεπιμημένα): Ἀζίζ Νεσίν, *Ὁ καφές καὶ ἡ δημοκρατία*, Θεμέλιο, 1965· Ὁ Σίονρος μὲ τὰ ὀχτῶ πόδια, Διογένης, 1972· *Εὐθυμογραφικὰ διηγήματα*, Διογένης, 1975· *Τὸ θεριὸ τοῦ Ταύρου (θεατρικόν)*, Δωδώνη, 1977· *Ἡ νομισοσύνη τῶν ζώων*, Κέδρος, 1977· *Ὁ μυστικός πράκτορας ΟΧ-13*,

3. *Ὁ τελευταῖος Ἑλληνισμός ...*, σ. 34. Καὶ συνταξιοῦχος ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης «ἀφιερώνει ἀκόμη ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ καιροῦ του στὸ Κέντρο», *στὸ ἴδιον*, σ. 52 σημ.

Ὁ λοχίας Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης τὸν Φεβρουάριο 1941 στὸ Στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο Λουτρακίου (ἀρχεῖο Ἡλέκτρας Ἀνδρεάδη).

Ἀντιπαράλληλα, 1978· *Ζουμπούκ ὁ κομψινιάδουρος*, Κέδρος, 1979· *Τὰ παιδιά καὶ οἱ μεγάλοι*, Διογένης, 1980· *Κάνε κάτι Μέτ* (θεατρικό), Ἀντιπαράλληλα, 1983· *Ναζίμ Χικμέτ, Ἡ γελάδα – Ὑπῆρξε ἢ ὄχι ὁ Ἰβάν Ἰβάνοβιτς* (θεατρικό), Δωδώνη, 1979· *Τὸ σπαθὶ τοῦ Δαμοκλῆ* (θεατρικό), Σύγχρονη Ἐποχή, 1982· *Τὸ ἐρωτευμένο σύννεφο*, Σύγχρονη Ἐποχή, 1991· *Γιασάρ Κεμάλ, Ἴντζέ Μεμέτ*, Κέδρος, 1981· *15 Τοῦρκοι προοδευτικοὶ ποιητές*, Ἀλφειός, 1976· *Τὰ εὐτράπελα τοῦ Νασρεττίν Χότζα*, Ἀλφειός, 1979· *Ἀνθολογία τούρκικης προοδευτικῆς ποίησης*, Ἀλφειός, 1981· *Περτέβ Ναϊλί Μπορατάβ, Τούρκικα λαϊκὰ παραμύθια*, Κάκτος, 1988.

Γιὰ τὸ μεταφραστικὸ του ἔργο τιμήθηκε τὸ 1989 μὲ τὸ Β΄ Βραβεῖο Λογοτεχνίας Ἰπεκτι. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν καὶ τῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Θεατρικῶν Συγγραφέων.

Ἀγνὸς ἰδεολόγος σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ, ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης πίστευε στὴν ἑλληνοτουρκικὴ φιλία, πέρα ἀπὸ πολιτικὲς σκοπιμότητες καὶ ἄνωθεν ἐπιβεβλημένους διχασμούς, καὶ συνέβαλε μὲ ὅλο του τὸ ἔργο, ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς πράξεις του, στὴ φιλικὴ προσέγγιση τῶν δύο λαῶν.

ΗΛΕΚΤΡΑ Ε. ΑΝΔΡΕΑΔΗ